

Päihdehaitat laskuun – elinvoimaa ja hyvinvointia kuntiin ehkäisevällä päihdetyöllä

Kuntien hyvinvointiseminaari

22.5.2018
Kuntatalo, Helsinki

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Punainen lanka

- I. Missä mennään nyt
 - Miksi ehkäisevää päihdetyötä?
 - Ehkäisevän päihdetyön kulmakivet kunnissa
- II. Miten muuttaa kurssia?
- III. Sote- ja maakuntauudistuksen kynnyksellä

I Missä mennään nyt: Miksi ehkäisevää päihdetyötä?

Tekemätön ehkäisevä työ maksaa

Alkoholin aiheuttamia maksasairauskuolemia on yli 100 % enemmän kuin 20 vuotta sitten. Alkoholiriippuvaisten työkyvyttömyysriski 4-kertainen.

>1260
milj. €

>930
milj. €

Tupakka aiheuttaa joka kolmannen syöpäsairauden. Syntyneistä lapsista 15 % on altistunut äidin tupakoinnille raskausaikana.

>630
milj. €

>840
milj. €

EPT

Vuosittain arviolta 1 000–1 200 uutta C-hepatiittitapausta, joista valtaosa suonensisäisillä huumeidenkäyttäjillä.

368–426
milj. €

>180
milj. €

Oma tai läheisen **rahapeliongelma** koskettaa useita satoja tuhansia suomalaisia vuosittain.

? €

➔ **Yhteensä 4,2 miljardia euroa kuluja yhteiskunnalle vuosittain**

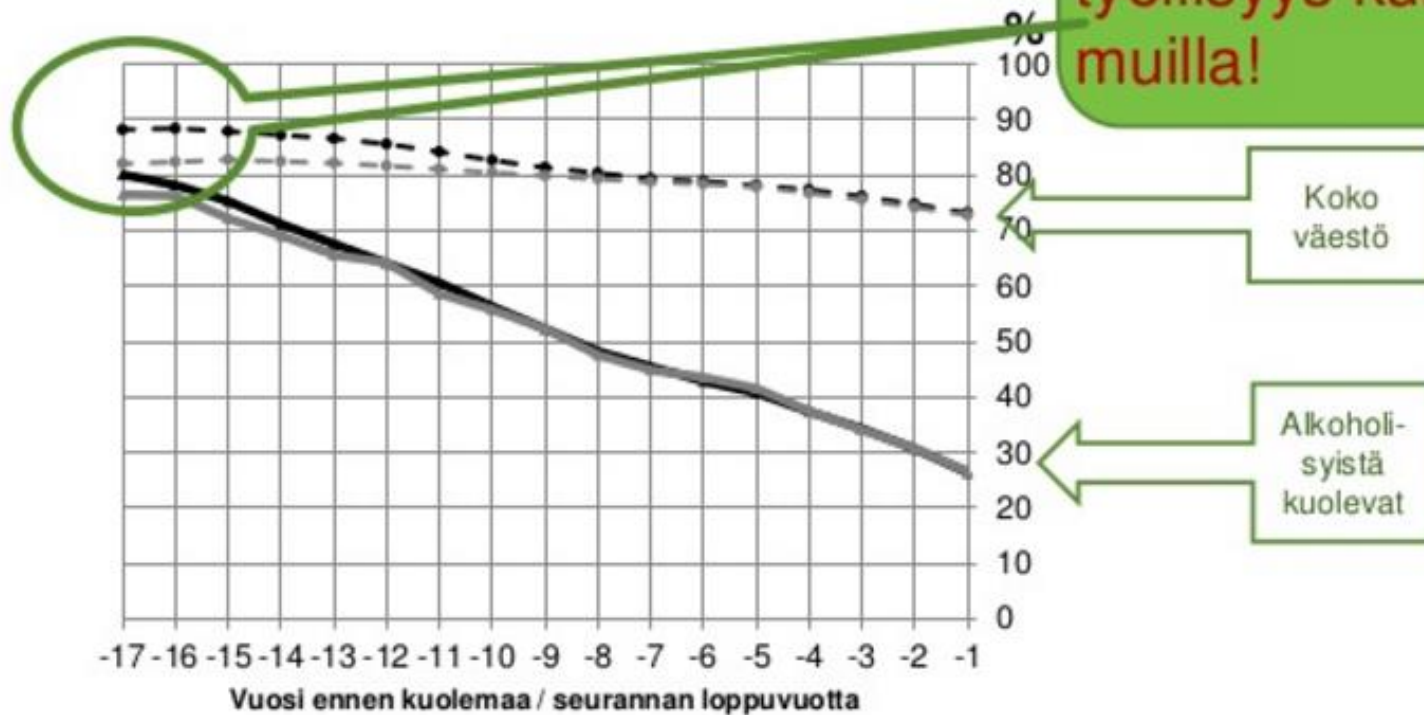
*HUOM! Kaikki välittömät ja välilliset kustannukset v. 2012: THL, Päihdetilastollinen vuosikirja 2014 – Alkohol
i ja tupakka ([pdf](#)); Jääskeläinen M: [Arvio eräistä alkohol](#)
in ja huumeiden käytön aiheuttamista välillisistä kustannuksista Suomessa vuonna 2012. YP 81 (2016):6; Vähänen, M (2015): [Tupakoinnin yhteiskunnalliset kustannukset ja niiden arviointimenetelmät](#). THL.

Kansantalouden näkökulma: olennaista ehkäistä alkoholin aiheuttamaa työuralta syrjäytymistä

Mitä jos alkoholin käyttöön olisi puututtu tehokkaasti aiemmin?

17 vuotta aiemmin
- lähes sama
työllisyys kuin
muilla!

Lähde: Paljärvi, Martikainen, Leinonen, Pensola, Mäkelä; PLoS ONE 2014

Tasan ei käy päihdehaitat

- Puolet terveyden epätasa-arvosta on selitettävissä alkoholilla ja tupakalla (mittarina väestöryhmien kuolleisuuserot)
- Työntekijämiehillä jopa 60 % elinajanodotteen välisistä eroista johtuu alkoholista ja tupakasta.
- Jos alkoholiongelmat olisivat väestössä yhtä yleisiä kuin korkeasti koulutetuilla, alkoholikuolemat työikäisillä vähenisivät n. 60 %.
- Erot näkyvät jo nuorilla: Alkoholien käyttö ja humalajuominen selvästi lisääntyneet niillä nuorilla, joiden perheiden sosioekonominen asema on heikoin ja joilla masennusta (Torikka ym. 2016).

Laki (523/2015) asettaa yleiset raamit ehkäisevälle päihdetyölle

- Laajentaa ja päivittää **ehkäisevän päihdetyön sisällön**: alkoholi, tupakka- ja nikotiinituotteet, huumeet, lääkkeiden väärinkäyttö, rahapelit (1–2 §).
- Nostaa esiin **haitat muille** kuin käyttäjälle itselleen (3 §).
- Korostaa **tutkimus- ja seurantatiedon** merkitystä työn perustana (3 ja 5 §).
- Määrittää raamit aluehallintovirastojen (= tulevien maakuntien) ja kuntien **ehkäisevän päihdetyön tehtäville** (4 ja 5 §).
- Nostaa monialaisen ja -toimijaisen **yhteistyön** keskiöön (5§): uusien toimijoiden ja koordinoinnin tarve.
- Nivoo kuntien ehkäisevän päihdetyön **hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen** suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin (5 §; Terveystieteiden tutkimuslaki 11 ja 12§).
- Painottaa **osallistamisen** mahdollistamista myös ehkäisevässä päihdetyössä (6§) **(HUOM! Myös uusi alkoholilaki)**

Toimivia keinoja on tarjolla

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman kuusi painopistettä

- Ehkäisevä päihdetyö (EPT) voi olla kattavaa, vaikuttavaa ja kustannustehokasta vain, jos
 - Ehkäisevän päihdetyön valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset rakenteet ovat kunnossa
 - Haitoista viestitään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden valintojen ja sosiaali- ja terveyspolitiikan tueksi
 - Riskikäyttö ja haitat tunnistetaan sekä tukea tarjotaan varhaisessa vaiheessa
 - Paikallista alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikkaa toteutetaan suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä
 - Haittojen ehkäisyyn panostetaan lähiyhteisöissä
 - Ammattilaisilla on riittävästi ehkäisevän päihdetyön osaamista

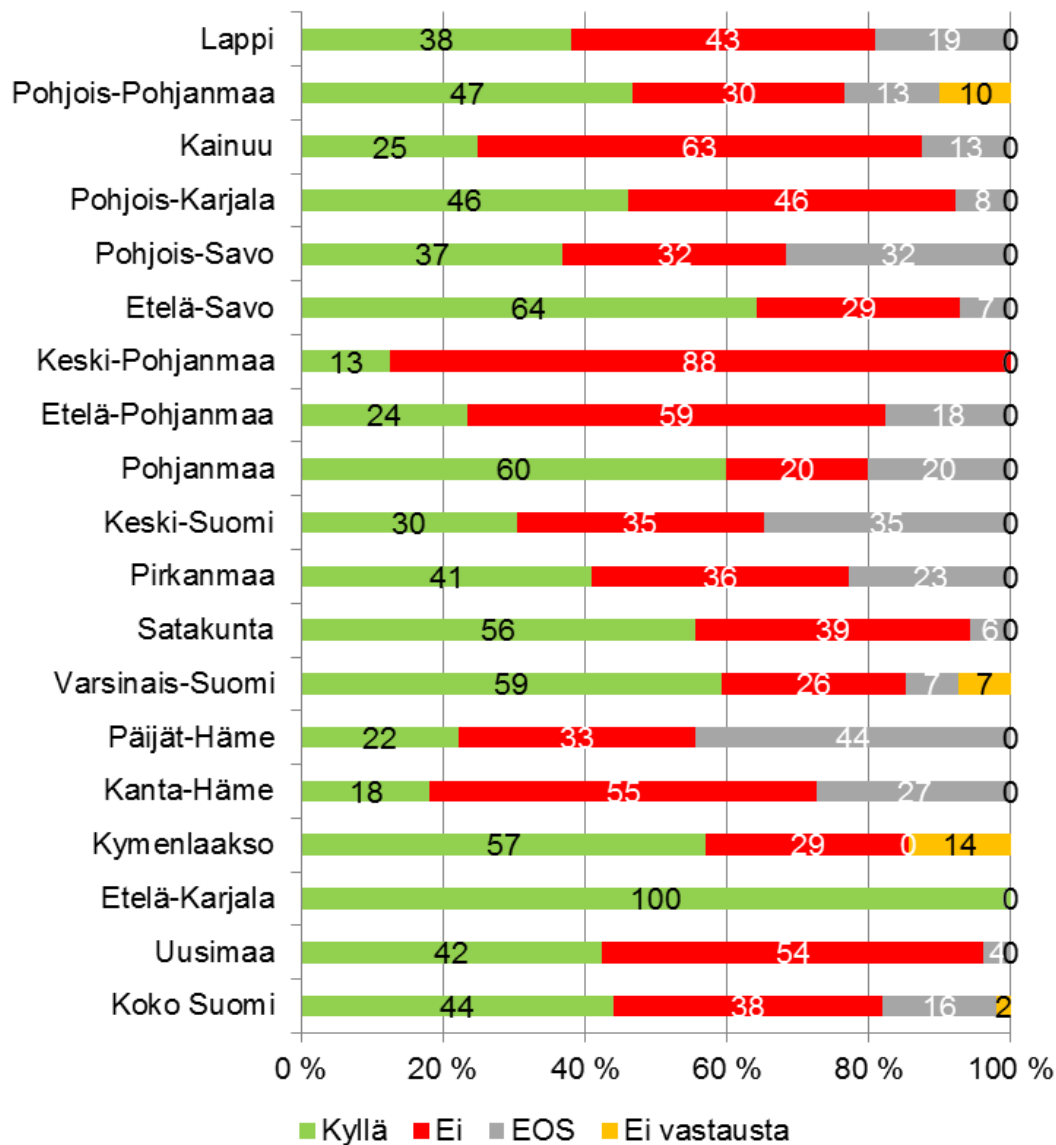

I Missä mennään nyt: Ehkäisevän päihdetyön kulmakivet kunnissa

Kunnan ehkäisevän päihdetyön kulmakiviä

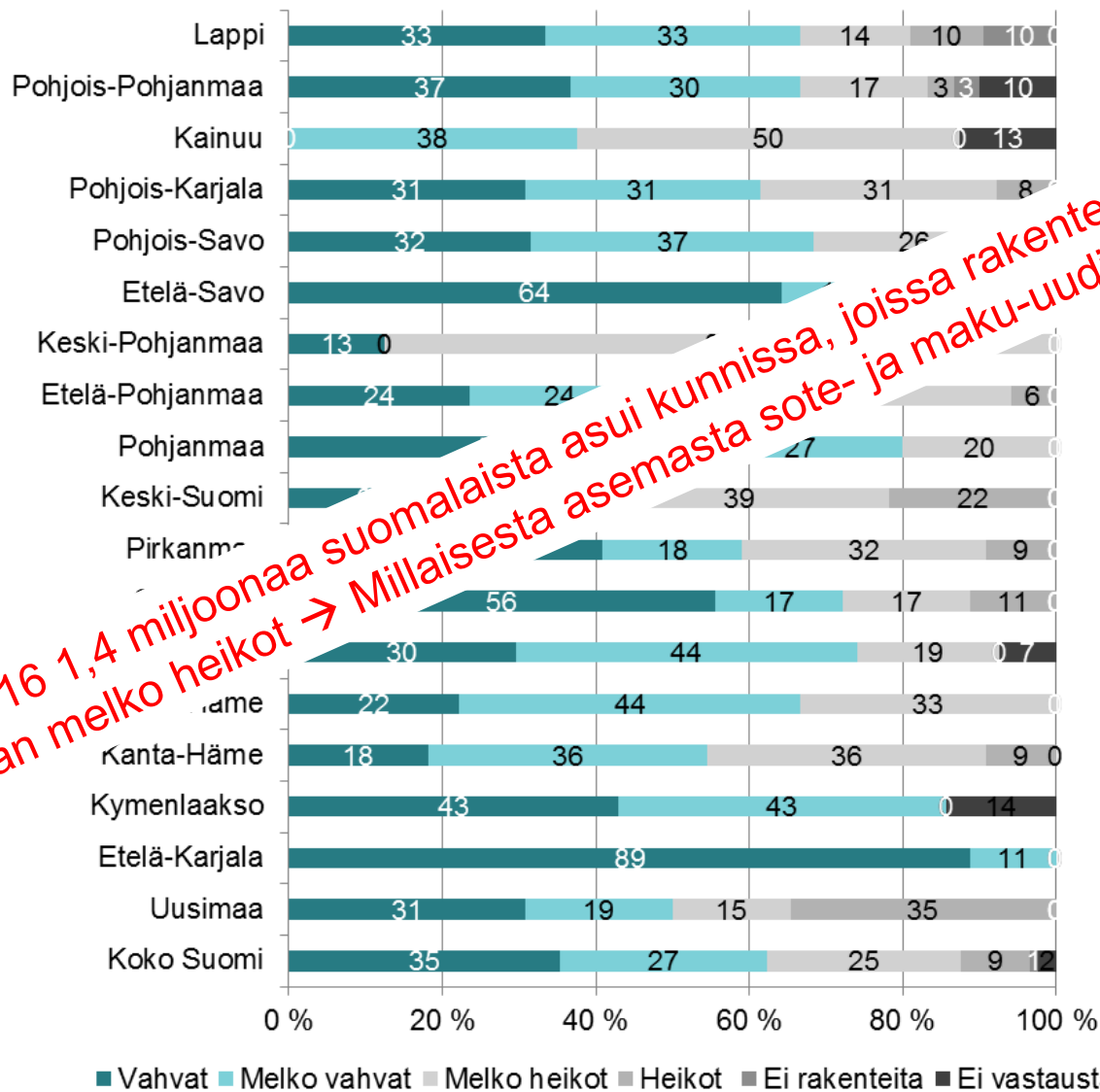
- A. Kunnan ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin** (523/2015, 5§): **työn johtaminen**
 - B. Kunnan ehkäisevää päihdetyötä toimeenpaneva monialainen työryhmä:** **toimien yhteensovittaminen ja yhteistyö**
 - C. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö:** **toimien yhteensovittaminen ja toteuttaminen**
 - D. Kunnan EPT:tä koskevat suunnitelmat** (523/2015, 5§; 1326/2010, 13§): **toiminnan suunnitelmallisuus & pitkäjänteisyys ja seuranta**
- **Kuinka monesta kunnasta löytyvät nämä kulmakivet?**

Ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai valtuutettu työryhmä*, %-osuus kunnista, maakunnittain

*Toimielin voi kuntalain mukaan olla kunnanhallitus, valtuusto, lautakunta, valiokunta ja toimikunta sekä neljän ensiksi mainitun alainen jaosto. Edellä mainittu toimielin on voinut antaa ehkäisevän päihdetyön toimeenpanon myös kunnan tai alueen jonkin muun monialaisen työryhmän tehtäväksi.

Kunnat ovat jakautuneet, kun arvioidaan kulmakiviä / rakenteita kokonaisuutena

II Miten muuttaa kurssia?

5 vinkkiä kuntapäättäjälle

- **Johtaminen:** Ohjaako kuntasi ehkäisevää päihdetyötä lainmukainen nimitetty toimielin?
- **Koordinointi:** Onko kunnassasi nimetty kunnallinen tai alueellinen yhdyshenkilö ja monialainen työryhmä, joilla eri toimijoiden toimia voidaan yhteensovittaa sekä luoda pohjaa yhdessä tekemiselle?
- **Suunnitelmallisuus:** Onko kuntasi päihdeolot, ehkäisevän päihdetyön tavoitteet, toimet ja resurssit kuvattu hyvinvointikertomuksessa tai muussa ajantasaisessa suunnitelmassa?
- **Kattavuus:** Vastaako kuntasi ehkäisevä päihdetyö todettuja tarpeita? Huomioiko päihdetyö alkoholin, tupakka- ja muut nikotiinituotteet, huumeet, lääkkeet ja rahapelit sekä kaikki ikäryhmät?
- **Tehokkuus:** Tehdäänkö kunnassasi ehkäisevää päihdetyötä toimiviksi todetuilla menetelmillä?

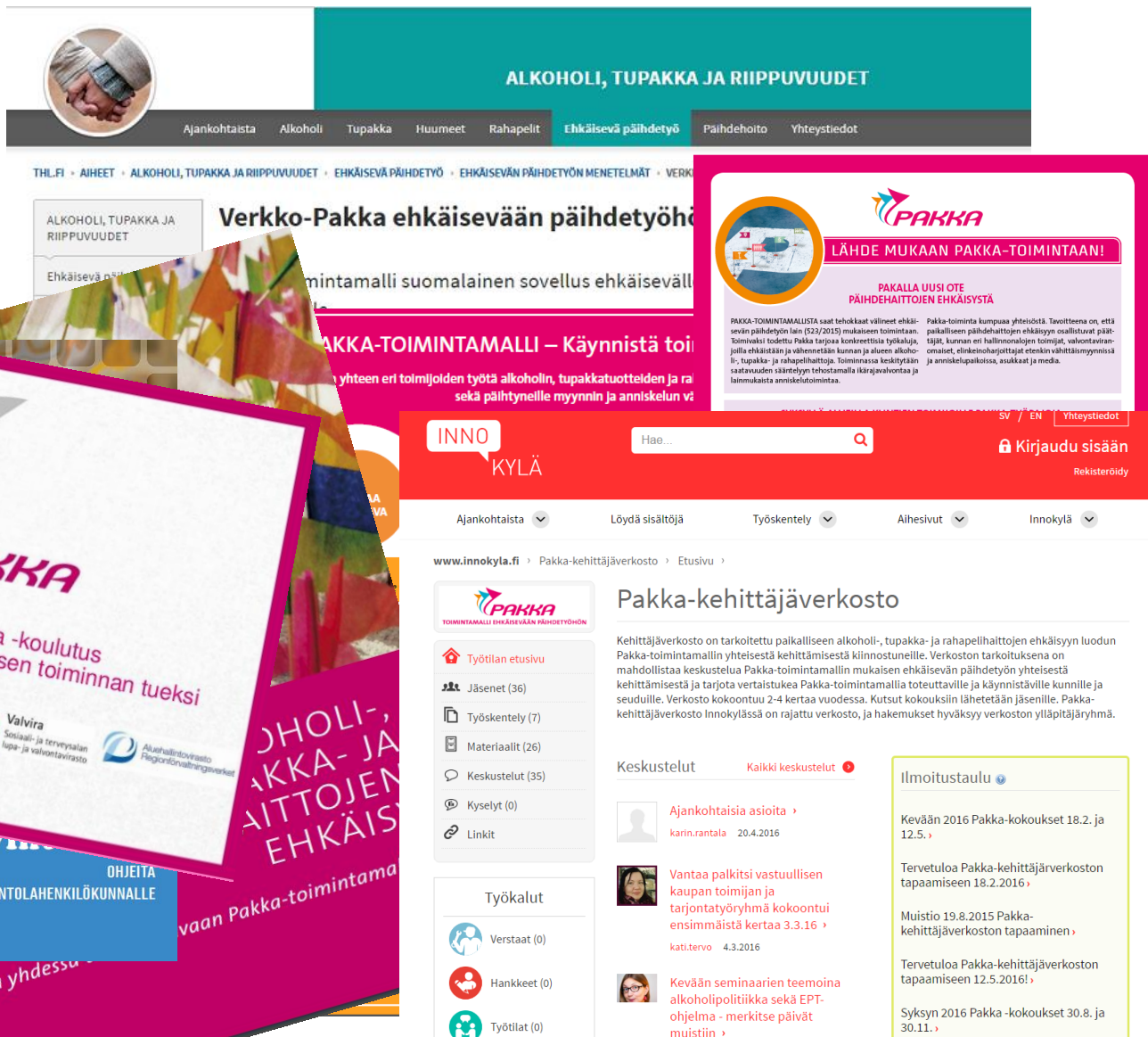
Lähde: Kunta päihdehaittojen ehkäisijänä - hyvinvointia kuntalaisille, elinvoimaa kunnalle: [Päätösten tueksi](#)

Pakka-toimintamalli – uutta vääntöä ehkäisyyn

- Tiukennetaan ikärajavaltontaa.
- Kieltäydytään myymästä ja anniskelemasta selvästi päihtyneille.
- Vahvistetaan työtä ottamalla alkoholi- ja tupakkavaltonta sekä poliisi mukaan.
- Opetellaan tunnistamaan hankalia myynti- ja anniskelutilanteita ja selviytymään niistä lain mukaisesti.
- Aktivoidaan kansalaiset mukaan muutostyöhön: uudenlaiset juomatavat sekä yhteisön asenteet ja normit → paikallismedia, vanhempainillat, toistuvat viestintäkampanjat
- Sovitetaan yhteen toimet paikallisviranomaisten, -päättäjien ja -toimijoiden, elinkeinon, järjestöjen, median ja kansalaisten kanssa elinkeinon vastuullisen myynnin ja omavalvonnan tehostamiseksi: rakenteiden luominen yhteistyölle ja seurannalle.

Tukea tarjolla

Uuden alkoholilain tarjoamat kunnan vaikutusmahdollisuudet käyttöön

1) Ns. lupalausuntomalli (21§)

- Lupaviranomaisen on **tarvittaessa*** pyydettävä anniskelulupahakemuksesta lausunto toimipaikan sijaintikunnalta ja poliisilta.

2) Kunnan mahdollisuus rajoittaa anniskelua (44 §)

- **JOS** yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuu anniskelun jatkamisesta vähäistä suurempaa haittaa

3) Asukkaiden tiedottaminen (21§)

- **JOS** anniskelulupahakemus koskee 1) anniskelua ulkotiloissa tai 2) kohteessa on aiemmin esiintynyt järjestyshäiriöitä tai meluhaittoja,
 - on ilmoitettava hakemuksesta **saman kiinteistön sekä viereisen ja vastapäätä olevan asuinkiinteistön omistajalle ja haltijalle**
 - varattava heille mahdollisuus lausua asiasta hallintolain (434/2003) 41 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

III. Sote- ja maakuntauudistuksen kynnyksellä

Maakunnista kumppani ehkäisevään päihdetyöhön (1.1.2020-)

Maakunta (nyk. aluehallintovirastojen tehtävät)

- *ohjaa* alueensa ehkäisevää päihdetyötä
- suunnittelee ja kehittää sitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa
- *tukee alueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä.*

(Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015, 4§)

- ⇒ Ehkäisevä päihdetyö kuuluu maakunnassa osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ja johtamista.
- ⇒ Sisältönä myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa: *mm. väestöviestintä, asiantuntijatuki, puheeksiotto ja mini-interventio & tupakasta vieroitus!*
- ⇒ Alkoholilupahallinto ja tupakkavalvonta kumppaneiksi maakunnissa: **Pakka!**

 Lähde: Ehkäisevän päihdetyön tehtävät maakunnassa: [Tiedä ja toimi -kortti](#)

Sote- ja maakuntaudistus tuo muutoksia

- EPT:n järjestäjätahot jakautuvat tulevaisuudessa kuntaan ja maakuntaan
 - Kunnan, maakunnan ja yhteistyötahojen toimien yhteensovittaminen jatkossa
 1. Varmista osaaminen ja riittävät toimintaedellytykset kunnassa myös jatkossa: **lakisääteinen tehtävä säilyy**
 - EPT-yhdyshenkilöt & EPT-työryhmät: vanhat yhteistyörakenteet murtuvat ja ne täytyy rakentaa uudelleen
 2. Sovi kunnan ja maakunnan tehtäväjako ja yhteistyön paikat: **sopimuksellisuus korostuu!**
 - Pienissä kunnissa seudullinen yhteistyö voi tukea!
 - Tunnistettava mitä yhdyspintoja eri palveluissa ja toimintamalleissa: mikä on kenenkin tehtävä & vastuu tulevaisuudessa?

Haaste: Kunta on juuri niin vahva ja elinvoimainen kuin sen
sen kuntalaiset.
Miten **SINÄ** varmistat, että kuntasi on Kivala?

Tutustu aihesivustoon ja tilaa uutiskirje

ALKOHOLI, TUPAKKA JA RIIPPUVUUDET

- Ehkäisevän päihdetyön
uutiskirje ([Tutustu ja tilaa](#))

Kiitos huomiostanne!

Lisätietoja:

Tutkimuksesta tiiviisti: Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa 2016 – sote- ja maakuntauudistuksen kynnyksellä

Päätösten tueksi: Kunta päihdehaittojen ehkäisijänä - hyvinvointia kuntalaisille, elinvoimaa kunnalle

Tiedä ja toimi -kortti: Ehkäisevän päihdetyön tehtävät maakunnassa
Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. ([pdf](#))

THL: Jaana Markkula, etunimi.sukunimi@thl.fi, 029 524 8802